

แนวความคิดในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

แนวความคิดในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจการคลัง การเงิน และการค้าใน
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.
2475 อาจแบ่งได้เป็น 2 แนวคือ แนวความคิดของกลุ่มกระทรวงพระคลังฯ และแนว
ความคิดของกลุ่มอภิรัฐมนตรี

1. แนวความคิดของกลุ่มกระทรวงพระคลังฯ

ที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษ ที่รับราชการกับรัฐบาลไทยนับตั้งแต่สมัยพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นนาย ซี. ริเวคต์ คาร์แนค
นายดับลิว เจ. เอฟ. วิลเลียมสัน และเซอร์ เอคเวิร์ต คุก ล้วนมีแนวความคิดทาง
การคลังแบบอนุรักษนิยม เซอร์ เอคเวิร์ต คุก ที่ปรึกษาการคลังตั้งแต่ปลาย พ.ศ. 2468-
2473 ได้กล่าวถึงการดำเนินนโยบายอนุรักษนิยมว่า

นโยบายอนุรักษนิยมของรัฐบาล ตามความหมายนั้น ข้าพเจ้าหมายถึง
นโยบายการสงวนรักษาเงินของประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายในการใช้จ่าย
ตามนโยบายประหยัด ทั้งนี้ไม่ใช่เพื่อการประหยัดอย่างเดียว แต่เพื่อจะมี
เงินจ่ายในการพัฒนาประเทศ¹

เซอร์ เอคเวิร์ต คุกได้กล่าวถึงสาเหตุสามประการที่ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้อง

¹MF. RFA. B.E. 2473 (1930 - 1931)

ดำเนินนโยบายการคลังแบบอนุรักษ์นิยม ต้องไม่จ่ายเงินรายได้จหนคสึนและต้องสะสมเงินไว้ ประการแรกรายได้รายการสำคัญของประเทศมิได้อยู่ในระดับคงที่ ประการที่สองประเทศไทยเป็นประเทศสิทธกรรรมที่ขึ้นอยู่กัับผลิตผลหลักทางเกษตรเพียงชนิดเดียวคือข้าว รายได้ของประเทศจึงไม่แน่นอนและขึ้น ๆ ลง ๆ ตามฤดูกาล ประการที่สามได้แก่ ความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินเพื่อพัฒนาประเทศต่อไป¹ อย่างไรก็ตามการเพิ่มรายจ่ายก็เป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และรัฐบาลจำเป็นต้องหารรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อให้เพียงพอกับรายจ่าย ดังนั้นเซอร์เอคเวิร์ด คุณจึงเห็นว่านโยบายที่ปลอดภัยคือ "ดูแลรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ต่อไป เพื่อที่จะสามารถนำมาใช้จ่ายในยามจำเป็นได้"²

นายฮอลด์-แพตซ์ ซึ่งเข้ามารับตำแหน่งต่อจากเซอร์ เอคเวิร์ด คุณ ใน พ.ศ. 2473³ เป็นที่ปรึกษาการคลังที่มีบทบาทมากในการดำเนินนโยบายในระยะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก นายฮอลด์-แพตซ์และพระยาโกมารกุลลา เสนาบดีกระทรวงพระคลังฯ มีแนวนโยบายสอดคล้องกัน คือนโยบายอนุรักษ์นิยมอย่างเคร่งครัด กล่าวคือยึดหลักการปรับงบประมาณให้รัดกุม ทำให้รัฐบาลต้องดำเนินนโยบายการคลังที่เข้มงวดได้แก่การตัดรายจ่าย การลดข้าราชการและการเพิ่มภาษี ซึ่งทำให้เกิดผลเสียในด้านบริหารราชการแผ่นดิน ส่วนในด้านการเงิน รัฐบาลต้องดำเนินนโยบายการเงินที่รัดตัว เพื่อรักษาอัตราการแลกเปลี่ยนเงินบาทให้คงที่และป้องกันเงินเฟ้อ รัฐบาลจึงยังคงอยู่ในมาตราทองคำ ในขณะที่ประเทศอังกฤษและประเทศคู่ค้าส่วนใหญ่ของไทยออกจากมาตราทองคำ การดำเนินนโยบายการเงินเช่นนี้มีผลกระทบต่อภาวะการค้าของไทยในขณะนั้นอย่างมาก และทำให้การค้าซึ่งตกต่ำอยู่แล้วเพราะเศรษฐกิจไม่ดีทุกหนทุกแห่งอีก ในขณะเดียวกันรัฐบาลก็ไม่กู้เงินทั้งจากต่างประเทศและใน

¹ Ibid.

² Ibid.

³ ฤดูกาลบวก ๗.

ประเทศ การดำเนินนโยบายอนุรักษ์นิยมอย่างเคร่งครัดเป็นเหตุให้รัฐบาลประสบความยุ่งยากทางเศรษฐกิจอย่างมาก

2. แนวความคิดของกลุ่มอภิรัฐมนตรี

แนวความคิดของกลุ่มอภิรัฐมนตรีมีกรมพระกำแพงเพชรฯ เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ฯ ทรงเป็นผู้นำ และมีนายเอช. คริสเตียนเสนข้าหลวงใหญ่พาณิชย์และนายอาร์. เอส. เดอเมย์ที่ปรึกษากระทรวงพาณิชย์ เป็นผู้ร่วมปรึกษาหารือ ส่วนอภิรัฐมนตรีพระองค์สำคัญ ๆ ที่ทรงสนับสนุนกรมพระกำแพงเพชรฯ ได้แก่ สมเด็จพระนครสวรรค์ฯ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ และกรมหมื่นเทววงศ์วโรปathy แนวความคิดของกลุ่มอภิรัฐมนตรีเป็นแนวความคิดแบบอนุรักษ์นิยมที่ไม่เคร่งครัด กล่าวคือในด้านการคลัง กลุ่มอภิรัฐมนตรีมิได้เน้นการปรับงบประมาณให้รัดกุมเป็นหลักสำคัญแต่เพียงประการเดียว และไม่เห็นด้วยกับการใช้มาตรการตัดทอนอย่างเข้มงวด ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มอภิรัฐมนตรีเห็นความสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดินด้วย ถึงแม้ว่ากลุ่มอภิรัฐมนตรีจะเห็นความจำเป็นที่จะต้องตัดทอนรายจ่าย แต่ก็เห็นว่าควรทำการลดสภาพภายในขอบเขตที่ไม่ทำให้เกิดผลเสียหายแก่การปกครองด้วยในด้านการเงิน แม้วานโยบายสำคัญจะได้แก่การรักษาค่าเงินบาทให้คงที่ แต่วิธีที่ควรใช้คุ้มครองรักษาค่าเงินบาทโดยเชื่อมโยงกับทองคำเท่าเดียว ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มอภิรัฐมนตรีมีแนวโน้มที่จะเชื่อมค่าเงินบาทเข้ากับเงินปอนด์สเตอร์ลิง เมื่อประเทศอังกฤษออกจากราตราทองคำ เพราะการอยู่ในมาตราทองคำมีผลกระทบต่อภาวะการค้าของประเทศในขณะนั้นอย่างมาก และการเชื่อมค่าเงินบาทเข้ากับเงินสเตอร์ลิงจะทำให้ภาวะการค้าที่ทรุดโทรมฟื้นตัวขึ้น

ตอนต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่รัฐบาลไทยต้องแก้ไขปัญหาการคลังอย่างรีบด่วนนั้น เซอร์ เอคเวิร์ด ลูกที่ปรึกษาการคลังได้เสนอความเห็นให้ตัดทอนรายจ่ายแบบ "ดูดยภาพ" คือ จัดคนและงานให้สมดุลกัน ตำแหน่งข้าราชการใดเกินความจำเป็นให้ยุบตำแหน่งนั้นเสีย ปรับอัตราเงินเดือนให้ต่ำลง

และปลดข้าราชการออกรับพระราชทานบำเหน็จบ้านอายุเสียบ้าง การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ตกต่ำโดยใช้นโยบายดุลยภาพดังกล่าวยังผลให้มีการแก้ไขปรับปรุงราชการบริหารส่วนกลาง ให้เหลือเพียง 10 กระทรวง และเพื่อให้งบประมาณรายได้รายจ่ายเข้าสู่ดุลยภาพ ใน ราชการส่วนภูมิภาคไปรุดเกล้าฯ ให้ยุบเลิกตำแหน่งปลัดมณฑลต่าง ๆ ยุบเลิกตำแหน่งอุปราช ประจำภาค ยุบเลิกมณฑลบางมณฑล ยุบเลิกจังหวัดบางจังหวัด โดยพิจารณาตามความเหมาะสมของแต่ละท้องที่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่าผู้ที่เสียผลประโยชน์ ย่อมได้รับความเดือดร้อนและไม่พึงพอใจ แต่ก็เป็นต้องตัดทอนรายจ่ายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนบุคคล อันที่จริงมิใช่ว่าพระองค์จะทรงตัดทอนแต่เฉพาะผลประโยชน์ของผู้อื่น เท่านั้น แม้แต่งบประมาณประจำที่จัดถวายพระมหากษัตริย์มาแต่รัชกาลก่อนปีละ 9 ล้านบาท ก็โปรดฯ ให้ลดลงเป็นปีละ 6 ล้านบาท ด้วยการประหยัดรายจ่ายด้านต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็น ตั้งแต่ต้นรัชกาล ยังผลให้กระทรวงพระคลัง สามารถจัดงบประมาณ ซึ่งเดิมเคยมีรายได้ต่ำกว่ารายจ่ายให้เป็นเหลือจ่ายเพิ่มขึ้นแต่ละปี

มีข้อที่น่าสังเกตว่า การดุลยภาพในครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2469 ได้รับความเห็นชอบจากพระองค์เจ้าศุภโยคเกษมเสนาบดีกระทรวงพระคลังฯ คณะอภิรัฐมนตรีและที่ประชุมเสนาบดีส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะปัญหาการคลังที่งบประมาณประจำปีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ติดต่อกันมาถึง 5 ปีอันเป็นเรื่องสืบเนื่องมาแต่รัชกาลก่อน จำเป็นที่จะต้องแก้ไขอย่างรีบด่วน เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศมั่นคงตั้งเดิม นอกจากนี้การที่เซอร์ เอคเวิร์ต คุก ได้รับความเชื่อถือจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีความสัมพันธ์อันดีเป็นส่วนตัวกับเสนาบดีกระทรวงพระคลังฯ ตลอดจนอภิรัฐมนตรีส่วนใหญ่ ก็ทำให้การปฏิบัติราชการของเซอร์ เอคเวิร์ต คุกเป็นไปอย่างราบรื่น

3. ผลของความขัดแย้งระหว่างแนวความคิดสองกลุ่ม

แนวความคิดที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มกระทรวงพระคลังฯ และกลุ่มอภิรัฐมนตรีปรากฏชัด เมื่อนายฮอดล์-แพตซ์เป็นที่ปรึกษาการคลัง และพระยาโกมารกุลฯ เป็นเสนาบดี

กระทรวงพระคลังฯ ปัญหาที่กลุ่มกระทรวงพระคลังฯ และกลุ่มอภิรัฐมนตรีมีความเห็นขัดแย้งกันได้แก่ การปรับงบประมาณและการแก้ไขเงินขาดตั้งแต่ พ.ศ. 2472 เป็นต้นมา นายฮอลล์-แพตช์ยืนยันที่จะปรับงบประมาณให้รัดกุม และแก้ไขปัญหาเงินขาดด้วยการตัดทอนรายจ่าย พระยาโกมารกุลฯ เห็นด้วยกับนายฮอลล์-แพตช์ทุกประการ และได้เสนอให้รัฐบาลทำการตัดทอนรายจ่ายอย่างรุนแรง เพราะรายจ่ายเพิ่มมากกว่ารายได้เป็นจำนวนมาก และกระทรวงพระคลังฯ ไม่สามารถหารายได้เพิ่มขึ้นในระยะเวลาอันรวดเร็ว กลุ่มอภิรัฐมนตรีเห็นด้วยที่รัฐบาลจะต้องปรับงบประมาณให้รัดกุม แต่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขเงินขาดโดยตัดทอนรายจ่ายอย่างรุนแรงอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะสมเด็จพระนครสวรรค์ฯ ทรงเกรงว่าจะเกิดผลเสียหายในด้านการปกครอง ยิ่งกว่านั้นยังทรงเห็นว่ากระทรวงพระคลังฯ ประมาณรายได้ต่ำกว่าความเป็นจริง และคาดหมายว่ารัฐบาลจะสามารถเก็บรายได้ได้มากกว่ารายได้ที่กระทรวงพระคลังฯ ประมาณไว้อย่างแน่นอน พระยาโกมารกุลฯ จึงประสบความสำเร็จอย่างมากในการเสนอขงบประมาณแต่ละปี

นายฮอลล์-แพตช์ เห็นว่าฐานะการคลังของไทยน่าวิตกอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะมีเงินขาดใน พ.ศ. 2472 และ 2473 แล้ว จำนวนเงินขาดยังคงจะเพิ่มมากขึ้นใน พ.ศ. 2474 ยิ่งกว่านั้นรัฐบาลก็ยังไม่สามารถตัดสินใจได้ว่า จะวางรูปแบบงบประมาณ พ.ศ. 2475 อย่างไร นายฮอลล์-แพตช์และพระยาโกมารกุลฯ จึงเห็นว่ารัฐบาลจะต้องตัดรายจ่ายทันที ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเพิ่มอัตราภาษีและภาษีชนิดใหม่ ๆ ด้วย¹ กรมพระกำแพงเพชรฯ ทรงเห็นความจำเป็นจะต้องตัดรายจ่าย แต่ได้เสนอว่าก่อนการตัดรายจ่ายและเพิ่มภาษีนั้น รัฐบาลจะต้องวางรูปแบบงบประมาณ พ.ศ. 2475 ให้ได้ก่อน และได้เสนอวิธีการแก้ไขเงินขาดนอกเหนือจากการตัดรายจ่ายหลายประการคือ การใช้เงินสำรองที่เก็บไว้เพื่อใช้หนี้เงินกู้ เพิ่มการเก็บภาษีชนิดใหม่ ๆ การกู้เงิน หรือใช้ทุกวิธีที่

¹ ก.จ.ช. ร. 7 ค. 14/4 Hall-Patch, Memorandum, December 17th, 1931. Op.cit.

กล่าวมา และวิธีสุดท้ายคือ การยกยอดเงินขาดไปปีหน้า¹ ความเห็นของกลุ่มอภิรัฐมนตรีตามความเห็นของกระทรวงพาณิชย์นั้นเป็นคำแนะนำที่ถูกต้องมากกว่าความเห็นของกลุ่มกระทรวงพระคลังฯ กล่าวคือรัฐบาลสามารถนำทุนสำรองที่เก็บรวบรวมไว้สำหรับใช้หนี้เงินกู้มาใช้ทดแทนเงินขาดได้ เพราะยังไม่ถึงกำหนดการชำระหนี้ ส่วนวิธีอื่น ๆ ก็สามารถกระทำได้โดยไม่ก่อให้เกิดความยุ่งยากและความเดือดร้อน ส่วนกลุ่มกระทรวงพระคลังฯ มุ่งแก้ไขเงินขาดด้วยการตัดรายจ่ายเป็นหลัก ซึ่งเป็นการดำเนินมาตรการที่ก่อให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายตัดรายจ่ายและดุลยภาพเพื่อให้งบประมาณได้ดุล แม้ว่าโดยส่วนพระองค์แล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะไม่ทรงปรารถนาที่จะดำเนินมาตรการเช่นนี้ แต่ก็ต้องทรงปฏิบัติตามคำแนะนำของนายฮอลด์-แพตซ์ และทรงหวังว่าจะได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายและสามารถแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้

ในด้านการเงิน เมื่อประเทศอังกฤษออกจากรามาตราทองคำ นายฮอลด์-แพตซ์ได้เสนอให้รัฐบาลประกาศไม่ลดค่าเงินบาท แต่กลุ่มอภิรัฐมนตรีโดยเฉพาะสมเด็จพระนครสวรรค์ฯ และกรมพระยาดำรงราชานุภาพเห็นว่าเงินบาทอาจจะต้องกลับไปเชื่อมกับเงินสเตอร์ลิงอีก จึงเสนอให้รัฐบาลใช้นโยบายรอคอยไปก่อน แต่นายฮอลด์-แพตซ์เห็นว่าจุดมุ่งหมายในการผูกค่าเงินบาทเข้ากับทองคำได้แก่ การรักษาอัตราเงินบาทให้คงที่ และเมื่อเงินบาทมีค่าคงที่แล้ว รัฐบาลก็ไม่ควรเปลี่ยนแปลงอีก นายฮอลด์-แพตซ์จึงได้แนะนำให้รัฐบาลอยู่ในมาตราทองคำต่อไป ทั้งยังแนะนำให้ทำทุนสำรองเงินตราให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้นด้วย ความคิดของนายฮอลด์-แพตซ์นี้ขัดแย้งกับความเห็นของกรมพระกำแพงเพชรฯ อย่างมาก เพราะกรมพระกำแพงเพชรฯ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ฯ จึงทรงพิจารณาถึงสภาพเศรษฐกิจของประเทศในขณะนั้นด้วย นอกจากนั้นยังทรงเห็นว่าทุนสำรองเงินตราของไทยนับว่าแข็งแกร่งแล้ว และการเพิ่มทุนสำรองก็มีได้มีประโยชน์อะไรเลย

¹ ก.จ.ช. ร. 7 ค. 14/4 Purachatra, Le May, Christiansen, Memorandum, January 4th, 1931. Op.cit.

กลุ่มอภิรัฐมนตรีและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงติดตามความเคลื่อนไหวของเงินสเตอร์ลิงอยู่เสมอ แต่เนื่องจากได้รับข่าวอย่างไม่แน่นอน รัฐบาลจึงเสนอหมายเฝ้าระวังไปก่อน การที่รัฐบาลยังคงหวังที่จะผูกค่าเงินบาทเข้ากับเงินสเตอร์ลิงอีกนั้น เป็นความคิดที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากภาวะการที่ทรูคไทรมลง เนื่องจากการค้าของไทยผูกพันอยู่กับกลุ่มประเทศที่ใช้มาตราสเตอร์ลิง ในขณะที่เงินบาทผูกค้ายูกับทองคำ การเสนอหมายเฝ้าระวังไปก่อนจึงทำให้เกิดผลเสียแก่เศรษฐกิจของไทยอย่างมาก

รัฐบาลไทยตัดสินใจดำเนินนโยบายตามความคิดของกลุ่มอภิรัฐมนตรี กล่าวคือเกี่ยวกับปัญหาประมาณรายได้ พ.ศ. 2475 นั้น รัฐบาลไทยยอมรับตัวเลขประมาณรายได้ของอนุกรรมการเสนาบดีสภาซึ่งเสนอตัวเลข 74 ล้านบาท แม้ว่ากลุ่มกระทรวงพระคลังฯ จะยืนยันตัวเลข 68 ล้านบาท พระยาโกมารกุลฯ ได้พูดกล่าว ถวายความเห็นหลายครั้ง และยืนยันความเห็นเดิมที่จะกำหนดงบประมาณรายได้ 68 ล้านบาท โดยให้เหตุผลว่าได้คิดเทียบตัวเลขที่ได้รับจริงใน 10 เดือนและคำนวณอีก 2 เดือนแล้ว ก็คงได้ประมาณ 70 ล้านบาทเท่านั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อรัฐบาลตัดสินใจประกาศใช้ พระยาโกมารกุลฯ ก็ต้องปฏิบัติตามในฐานะเสนาบดีกระทรวงพระคลังฯ ทั้ง ๆ ที่เห็นว่าจะเป็นอันตรายต่อประเทศ¹ ส่วนนายฮอลด์-แพตซ์นั้น ในฐานะตำแหน่งที่ปรึกษาการคลัง เขาได้ตั้งงบประมาณรายได้ พ.ศ. 2475 เป็นจำนวน 68 ล้านบาท และถือว่าเป็นการกระทำด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งแล้ว แต่รัฐบาลกลับรับตัวเลขของอนุกรรมการเสนาบดีสภานายฮอลด์-แพตซ์ได้คิดคำนวณมากที่รัฐบาลยอมรับตัวเลขของอนุกรรมการเสนาบดีสภาเพราะจะต้องมีเงินชดเชยอย่างแน่นอน และเห็นว่าถ้ารัฐบาลจะตั้งตัวเลข 74 ล้านบาท ก็ไม่ควรพิจารณาเรื่องการลดค่าเงินบาทเลย นายฮอลด์-แพตซ์จึงได้ยื่นคำขาดว่าถ้ารัฐบาลยอมรับตัวเลข 74 ล้านบาทและรับหลักการลดค่าเงินบาทด้วยแล้ว นายฮอลด์-แพตซ์จะขอลาออก

¹ ก.จ.ช. แห่ง ร. 7 บ 2.2 ก/42 รายงานประชุมอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 57/2474, 16 มีนาคม พ.ศ. 2474.

จากตำแหน่งที่ปรึกษาการคลัง¹ นายฮอลล์-แพทซ์ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ลาออกว่า รัฐบาลไทยทางงบประมาณไม่ตรงต่อสถานการณ์ที่เป็นจริง การปรับงบประมาณให้ตรงตัวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับ พ.ศ. 2475 เนื่องจากประเทศไทยมีเงินขาดติดต่อกันมาเป็นเวลาถึง 3 ปี นอกจากนั้นนายฮอลล์-แพทซ์ยังเห็นว่ารัฐบาลได้ดำเนินมาตรการทางการเงินด้วยความเข้าใจผิดว่าจะช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น ทั้ง ๆ ที่มาตรการนั้นจะนำความยุ่งยากมาสู่ประเทศยิ่งขึ้น นายฮอลล์-แพทซ์จึงขอคัดค้านโครงการทุกอย่างจนกว่ารัฐบาลจะปรับงบประมาณได้ อย่างไรก็ตามแม่เสนาบดีสภาจะยินยอมเห็นพ้องด้วยในเรื่องการปรับงบประมาณ ก็ยังคงเตรียมการที่จะลดค่าเงินตราและหวังจะได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากต่างประเทศ นายฮอลล์-แพทซ์จึงปฏิเสธอย่างเด็ดขาดที่จะรับงบประมาณรายได้ที่เกินรายได้จริงอย่างมากมาย² นายฮอลล์-แพทซ์เห็นว่า ถึงแม้ว่าตนจะได้รับการสนับสนุนจากเสนาบดีกระทรวงพระคลังฯ อย่างมาก รัฐบาลก็ไม่สามารถทำตามคำแนะนำของที่ปรึกษาได้อย่างแน่นอน เพราะเจ้านายที่มีอำนาจมีบังคับการตัดสินใจของเสนาบดีสภาคงจะเห็นได้จากกรณีการจ่ายซึ่งไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่³ ดังนั้นเมื่อนายฮอลล์-แพทซ์เห็นว่ากระทรวงพระคลังฯ และที่ปรึกษาการคลังฯ ไม่สามารถทำให้รัฐบาลรับงบประมาณรายได้ 68 ล้านบาทได้แล้ว นายฮอลล์-แพทซ์จึงขอลาออกจากตำแหน่งที่ปรึกษาการคลัง ซึ่งรัฐบาลได้อนุมัติให้ลาออกในวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2475⁴

¹ ก.จ.ช. แพ้น ร. 7 ค. 15.1/5 รายงานเสนาบดีสภาที่ 64/2474, 14 มีนาคม พ.ศ. 2474 และ Hall-Patch to Montagu Norman, D.S.O., March 18th, 1932.

² Dormer to Orde อ้างจากจดหมายของนายฮอลล์-แพทซ์ ถึงนายคอร์เมอร์, March 19th, 1932. FO. 371/16259 F 3288/200/40.

³ Hall-Patch to Montagu Norman, D.S.O. Op.cit.

⁴ ก.จ.ช. แพ้น ร. 7 บ 2.2 ก/42 Komarakul Montri to E.L. Hall-Patch Esq. March 28th, 1932.

ปัญหาการประมาณรายได้ พ.ศ. 2475 นั้น สมเด็จพระยาราชกุมารี ไททรง
ให้คำอธิบายไว้อย่างถูกต้องว่า การประมาณรายได้เป็นการคาดคะเนทั้งสองฝ่าย และอาจ
เป็นไปได้ว่ารายได้ พ.ศ. 2475 จะมีจำนวน 68 ล้านบาท หรือ 74 ล้านบาท หรืออาจ
ไม่ใช่ตัวเลขทั้งสองเลขก็ได้ แต่ขอเท็จจริงประการสำคัญคือ การตัดทอนรายจ่ายและการ
เพิ่มภาษีใหม่มีผลกระทบกระเทือนต่อการบริหารราชการแผ่นดิน ทำให้รัฐบาลไม่ได้รับความ
นิยมเป็นอย่างมาก หากรัฐบาลจะยอมรับงบประมาณรายได้ 68 ล้านบาทก็จะได้ยังได้รับความ
เสียหายกันมากยิ่งขึ้น การยอมรับตัวเลข 74 ล้านบาทในระยะแรกจึงอาจจะได้ผลดีมากกว่า¹

นายสตีเวนส์² (Stevens) ที่ปรึกษากระทรวงต่างประเทศได้แสดงความเห็น
ส่วนตัวเกี่ยวกับการประมาณรายได้ของรัฐบาลว่า

...คณะกรรมการตรวจจัดงบประมาณได้ประมาณรายได้อย่างซื่อตรงและส่วน
ใหญ่มีพื้นฐานจากรายงานของคณะกรรมการพิจารณาการเก็บภาษีใหม่...
ข้าพเจ้าเชื่อว่าคณะกรรมการตรวจจัดงบประมาณได้ประมาณรายได้อย่างมีเหตุ
ผล และนายฮอลล-แพตซอร์-แม็คครูว์จันเกินไป
...นายฮอลล-แพตซอร์ไม่เพียงแต่มั่นใจว่าการประมาณรายได้นี้เป็นการมองไป
แง่ดีเกินไปเท่านั้น แต่ยังเชื่อมั่นด้วยว่า คณะกรรมการตรวจจัดงบประมาณ
ถือว่าเป็นการตั้งงบประมาณรายได้เกินตัว การที่นายฮอลล-แพตซอร์ลึกซึ้งเช่นนี้ก็
เนื่องจากการรายงานของพระยาโกมารกุลฯ เป็นประการแรก โดยส่วนตัว
แล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่านายฮอลล-แพตซอร์จะทำได้สิ่งที่สงสัยว่าการประมาณ
ประมาณครั้งนี้ไม่แท้จริง³

¹ ก.จ.ช. แห่ง ร. 7 บ. 2.2/42 รายงานประชุมอภิรัฐมนตรีครั้งที่ 60/
2474, 26 มีนาคม พ.ศ. 2474.

² ฎีกาคนนอก ฎ.

³ MFA. Stevens to Sir Edward Cook, April 29th, 1932.

และแสดงความเห็นเกี่ยวกับการลาออกและการปฏิบัติงานของนายฮอลด์-แพตซ์

1
ว่า

ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่านายฮอลด์-แพตซ์จะลาออกด้วยเรื่องงบประมาณซึ่งอาจจะเป็นไปได้อีกหรือไม่ได้อีกใน พ.ศ. 2475 สาเหตุที่แท้จริงซึ่งเกินกว่าในสวนของรัฐบาลแล้ว รัฐบาลก็เชื่อแนวความคิดแนะนำของนายฮอลด์-แพตซ์ที่โหดอยู่ในมาตราทองคำเป็นคำแนะนำที่ผิด...¹

...โดยส่วนตัวแล้วข้าพเจ้าคิดว่านายฮอลด์-แพตซ์มีความระมัดระวังมากเกินไปในการพิจารณางบประมาณปีหน้า... ความแตกต่างระหว่างงบประมาณปีงบประมาณทั้งสองมีจำนวน 6 ล้านบาท และความแตกต่างนี้ก็ไม่เพียงพอที่จะเป็นสาเหตุให้เกิดการแตกแยก และพื้นฐานที่แท้จริงในการลาออกครั้งนี้คือ การขาดความเชื่อมั่นและความเห็นอกเห็นใจกันทั้งสองฝ่าย รัฐบาลมาตั้งบทสรุปว่าผลของการอยู่ในมาตราทองคำได้พิสูจน์แล้วว่า เป็นการเสียหายแก่ผลิตและเป็นอันตรายต่อรัฐบาลเอง ยิ่งกว่านั้นรัฐบาลยังสงสัยคำแนะนำและความเห็นของนายฮอลด์-แพตซ์เกี่ยวกับการนำทุนสำรองไปลงทุน, ทุนสำรองเงินตราและเงินทุนคงคลัง ในทางตรงข้าม, ที่ปรึกษาที่ไม่สามารถจะทนต่อไปได้ และไม่มีความเห็นอกเห็นใจรัฐบาลโดยเฉพาะคณะกรรมการตรวจจัดงบประมาณแผ่นดิน²

สำหรับเซอร์ เอคเวิร์ต คุณนั้นเห็นว่า

นายฮอลด์-แพตซ์เป็นคนที่สุดท้ายที่สามารถหาได้ในอัตราเงินเดือนที่รัฐบาลเสนอให้ เป็นโชคร้ายอย่างยิ่งที่นายฮอลด์-แพตซ์ถูกทดสอบอย่างรวดเร็วเช่นนี้ เป็นการยากยิ่งสำหรับนายฮอลด์-แพตซ์ที่จะตัดสินใจในเดือนกันยายน พ.ศ. 2474 เพราะนายฮอลด์-แพตซ์อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการเงินที่จะสามารถขอคำปรึกษาหารือได้...³

แม้ว่านายฮอลด์-แพตซ์ จะทำงานด้วยความตั้งใจจริงและมีความจริงใจในการ

¹ Ibid.

² Devawongs to Sir Edward Cook, April 8th 1932. Op.cit.

³ M.F.A. Sir E.M. Cook to Stevens, March 5th, 1932.

แก้ไขปัญหา แต่การที่เขาอยู่ไกลจากจุดศูนย์กลางของปัญหา และได้รับข่าวความเคลื่อนไหวอย่างไม่แน่นอน และไม่ทันขอเหตุการณ์ ทำให้นายฮอลล์-แพตซ์ตัดสินใจผิดพลาด ประเทศไทยจึงประสบความเสียหายทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นยังอาจกล่าวได้ว่านายฮอลล์-แพตซ์มองเหตุการณ์ในแง่ร้ายเกินไป เพราะสถานการณ์เศรษฐกิจของโลกได้เริ่มต้นตัวขึ้นใน พ.ศ. 2475 ปีต่อมานั่นเอง¹

หลังจากนายฮอลล์-แพตซ์ลาออกได้เพียงเดือนเดียว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้โปรดเกล้าให้พระองค์เจ้าสุโขทัยกษัตริย์มกุฎเข้ารับตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังฯ เป็นครั้งที่ 2 ในวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2475 ทั้งนี้เนื่องจากพระยาโกมารกุลฯ มีความเห็นขัดแย้งกับรัฐบาลในปัญหาหลักการ และการปฏิบัติงานก็ไม่เป็นที่พอใจหลายประการ ที่ได้รับการตำหนิมากได้แก่ การขายเงินเหรียญบาทและการซื้อทองคำ² โดยเฉพาะการซื้อทองคำ รัฐบาลเห็นว่ากระทรวงพระคลังฯ บิดบังเรื่องนี้มากและไม่ยอมแสดงรายละเอียดว่าได้นำไปหรือขาดทุนเพียงใด ซึ่งกรมหมื่นเทววงศ์ฯ ได้ทราบข่าวจากทางประเทศว่ารัฐบาลต้องเสียคารักรักษาและขาดทุนเป็นจำนวนมาก³ นอกจากนั้นพระยาโกมารกุลฯ ยังไม่ดูจะมีความสัมพันธ์อันดีกับอภิรัฐมนตรีบางคนเช่น กรมพระกำแพงเพชรฯ ทั้งยังเป็นคนหนุ่มที่เปิดเผย ตรงต่อหน้าที่ และกล้าตำหนิเสนาบดีอื่น ๆ ซึ่งทำให้ขุนของหมองใจกันตลอดมา

เมื่อกลุ่มกระทรวงพระคลังฯ ซึ่งได้แก่นายฮอลล์-แพตซ์ และพระยาโกมารกุลฯ

¹ เดาว์ลีย์ พันหาภิวัฒน์ อ้างอิง หน้า 254 - 6.

² ประกาศเปลี่ยนเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ราชกิจจานุเบกษา

เล่ม 49 (ประกาศผนวก ๑ และ ๑)

³ ก.จ.ช. ฉบับ ร. 7 บ 2.2 ก. 142) ราชงานประชุมอภิรัฐมนตรีสภา

ที่ 58/2474, 18 มีนาคม พ.ศ. 2474.

มิได้รับราชการอีกต่อไปแล้ว รัฐบาลก็ดำเนินนโยบายตามแนวความคิดของกลุ่มอภิรัฐมนตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกจากมาตราทองคำ และเชื่อมเงินบาทเข้ากับเงินสเตอร์ลิงในอัตราเดิมที่เงินตราทั้งสองอยู่ในมาตราทองคำ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ากลุ่มกระทรวงพระคลังฯ แนะนำให้รัฐบาลดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด เมื่อรัฐบาลไม่สามารถทนต่อความยุ่งยากทางการค้าได้อีกต่อไป รัฐบาลจึงตัดสินใจดำเนินนโยบายตามกลุ่มอภิรัฐมนตรี

หลังจากนายฮอลด์-แพตซ์ลาออก รัฐบาลไทยก็ประสบปัญหาการหาที่ปรึกษาการคลังคนใหม่ สมเด็จพระนครินทร์ฯ ทรงเห็นว่าสมควรจะต้องหาที่ปรึกษาการคลังคนใหม่ทันที และทรงคาดหมายที่ปรึกษาคนใหม่จะเห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาลซึ่งจะมีผลทำให้รัฐบาลได้รับความเชื่อถือเพิ่มขึ้น สมเด็จพระยาฯ ทรงเห็นว่าที่ปรึกษาการคลังอยู่ในฐานะเป็นตัวประกันความเชื่อถือในต่างประเทศ การเลิกที่ปรึกษาการคลังย่อมจะมีผลทำให้รัฐบาลขาดความเชื่อถือในต่างประเทศอย่างแน่นอน รัฐบาลจำเป็นต้องหาผู้มาทำหน้าที่แทนนายฮอลด์-แพตซ์ทันที สิ่งที่รัฐบาลควรกระทำคือตัดสินใจหาผู้ที่เหมาะสมได้เลย นอกจากนั้นกรมหมื่นเทววงศ์ฯ ก็ทรงเห็นว่าหากรัฐบาลไม่หาผู้แทนนายฮอลด์-แพตซ์โดยทันที สถานทูตอังกฤษก็จะต้องเดือดร้อนและถามรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ เพราะอังกฤษเกรงว่ารัฐบาลไทยจะหาที่ปรึกษาชาติอื่นมาแทน สำหรับที่ปรึกษาคนใหม่นี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ไม่ทรงคัดค้าน แต่ทรงเกรงว่าจะเกิดความยุ่งยากเนื่องจากที่ปรึกษาคนใหม่อาจจะไม่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งนายฮอลด์-แพตซ์ก็โต้กลับว่าที่ปรึกษาคนใหม่ก็จะต้องไม่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะปัญหาทางงบประมาณ พ.ศ. 2475 กรมหมื่นเทววงศ์ฯ ได้เสนอพระยาอินทรมนตรี เพราะทรงรู้สึกว่าการพระยาอินทรมนตรีมีความรู้เกี่ยวกับการคลังและเคยรับราชการในกระทรวงพระคลังฯ มาก่อน พระยาอินทรมนตรีก็มีความเห็นไม่ตรงกับนายฮอลด์-แพตซ์หลายประการ สมเด็จพระยาฯ ทรงเห็นด้วยที่จะให้พระยาอินทรมนตรีเป็นผู้รับการแทนไปก่อน¹

¹ ก.จ.ช. แห่ง ร. 7 บ 2.2 ก/42 รายงานประชุมอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 60/2474, 26 มีนาคม พ.ศ. 2474.

เมื่อนายฮอลด์-แพตซ์ลาออกแล้ว รัฐบาลก็เพียงแต่ประกาศว่านายฮอลด์-แพตซ์ลาออกเนื่องจากมีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับนโยบายการคลัง¹ และไม่ประกาศแถลงการณ์ใด ๆ เกี่ยวกับการลาออกทั้งสิ้นในกรุงเทพฯ และในกรุงลอนดอน² อัครราชทูตไทยในกรุงลอนดอนเห็นว่ากรณีที่หนังสือพิมพ์ในลอนดอนลงข่าวอย่างไม่เป็นทางการว่า นายฮอลด์-แพตซ์ลาออกจากตำแหน่ง เนื่องจากปัญหาหลักการในการดำเนินนโยบายการคลังเท่านั้น³ เป็นการไม่เหมาะสม รัฐบาลควรอธิบายสาเหตุการลาออกของนายฮอลด์-แพตซ์โดยละเอียดเพื่อป้องกันความเข้าใจผิด เพราะประชาชนโดยทั่วไปเข้าใจว่าการลาออกของนายฮอลด์-แพตซ์มีเหตุผลเนื่องจากรัฐบาลยังคงอยู่ในมาตราทองคำต่อไป⁴ กรมหมื่นเทววงศ์ฯ ทรงเห็นด้วยที่รัฐบาลจะแถลงออกแถลงการณ์ เนื่องจากประชาชนอาจเข้าใจผิดว่า การที่นายฮอลด์-แพตซ์ลาออกเพราะได้แนะนำให้รัฐบาลออกจากมาตราทองคำ แต่รัฐบาลไม่ปฏิบัติตามซึ่งเป็นการตรงข้ามกับความจริง⁵ แต่ทั้งรัฐบาลไทยและนายฮอลด์-แพตซ์ก็ไม่ประกาศสาเหตุของการลาออกอย่างเปิดเผย เพียงแต่โทรเลขให้อัครราชทูตประจำลอนดอนทราบว่า การลาออกครั้งนี้มีสาเหตุเนื่องมาจากนายฮอลด์-แพตซ์มีความ

¹Financial Times, "Siamese Budget Dispute," March 29th, 1932.

Daily Mail, March 29th, 1932.

²MFA. Telegram, H.H. Prince Devawongs to the Siamese Minister, London, April 4th, 1932.

³Times, Presscut, Daily Mail, Amunip, London, March 28th, 1932.

⁴MFA. Telegram, H.S.H. Prince Damras to H.H. Prince Devawongs, March 29th, 1932.

⁵กระทรวงต่างประเทศ, หมวกเบ็คเตลดัต กรมหมื่นเทววงศ์ฯ เรียบราชเลขาธิการ, 31 มีนาคม พ.ศ. 2474.

เห็นแตกต่างกับเสนาบดีสภาเกี่ยวกับบัญชีทางประมาณ พ.ศ. 2475 เท่านั้น และปรารถนาที่จะทราบผลอันอาจจะเกิดขึ้นจากการลาออกของที่ปรึกษาคณะ เช่น ความเห็นของนักการคลังและราคาพันธบัตรของรัฐบาลไทยในคลาคลอนคอน¹ เซอร์ อัลเฟรด เลวิด (Lewis) และเซอร์ จอห์น แคมป์เบล (Campbell) ได้แสดงความคิดเห็นว่า เท้าที่เคตีจาร์มาจากสัญชาติและความเชื่อถือของนายฮอลล์-แพตซ์ในลอนดอนแล้วเห็นว่าการลาออกของนายฮอลล์-แพตซ์อาจจะบีบบังคับกระเทือนถึงการดำเนินนโยบายของรัฐบาลแต่ไม่มีผลต่อราคาหุ้นของรัฐบาลไทยมากนัก อัครราชทูตไทยจึงเชื่อว่าการลาออกของนายฮอลล์-แพตซ์จะไม่มีผลต่อหุ้นของรัฐบาลไทย และคำสั่งเกตุยู่เสมอว่าจะเกิดความเสียหายใด ๆ หรือไม่² แต่ถาประเทศอังกฤษสามารถแน่ใจได้ว่าที่ปรึกษาคนใหม่จะเป็นชาวอังกฤษแล้ว ก็ยอมจะทำให้เกิดความเชื่อถือเพิ่มขึ้น³ จึงเห็นสมควรที่รัฐบาลไทยจะเปิดเผยสัญชาติของผู้นั้นที่จะรับตำแหน่งแทนนายฮอลล์-แพตซ์ซึ่งคาดว่าจะป็นชาติอังกฤษ⁴ ดังนั้นในกรณีที่อัครราชทูตไทยถูกสอบถามเรื่องที่ว่าที่ปรึกษาการคลังคนใหม่ รัฐบาลจึงได้มีคำสั่งให้ตอบได้ว่าที่ปรึกษาคนใหม่จะเป็นชาวอังกฤษ⁵

¹MFA. Telegram, H.H. Prince Devawongs to the Siamese Minister, London, March 27th, 1932.

²กระทรวงต่างประเทศ, หมวดเบ็คเติ้ลด์ อัครราชทูตไทยกราบทูลกรมหมื่นเทววงศ์ฯ, 3 มิถุนายน ค.ศ. 2475.

³กระทรวงต่างประเทศ, หมวดเบ็คเติ้ลด์ อัครราชทูตไทยกราบทูลกรมหมื่นเทววงศ์ฯ, 12 เมษายน พ.ศ. 2475.

⁴MFA. Telegram, H.S.H. Prince Damras to H.H. Prince Devawongs, March 29th, 1932, Op.cit.

⁵MFA. Telegram, H.H. Prince Devawongs to Siamese Ministry, London, April 4th, 1932. Op.cit.

ในการหาที่ปรึกษาคนใหม่ รัฐบาลไทยได้ขอรองให้เซอร์ เอคเวิร์ต คุณเป็นผู้
 สืบหาให้ เซอร์ เอคเวิร์ต คุณยินดีที่จะช่วยเหลือรัฐบาลไทยในการหาที่ปรึกษาการคลังคน
 ใหม่ แต่ต้องการทราบสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ นายฮอลด์-แพตซ์ ลาออก ทั้งนี้เพื่อเป็น
 ประโยชน์ต่อผู้ที่ดำรงตำแหน่งแทน นายฮอลด์-แพตซ์ต่อไป ถ้าสาเหตุที่ นายฮอลด์-แพตซ์
 ลาออกเนื่องจากปัญหาความเห็นแตกต่างกันอย่างแท้จริงแล้ว เซอร์ เอคเวิร์ต คุณก็
 พยายามช่วยเหลือในการหาที่ปรึกษาแทน นายฮอลด์-แพตซ์ อย่างแน่นอน เพราะตำแหน่ง
 ที่ปรึกษามีหน้าที่เพียงให้คำปรึกษาเท่านั้น แต่สาเหตุที่ นายฮอลด์-แพตซ์ ลาออกเนื่องจาก
 เสนาบดีสภาตั้งใจที่จะจับผิดและปฏิบัติหน้าที่ในทางที่ไม่เหมาะสมและตรงข้ามกับคำแนะนำ
 ของ นายฮอลด์-แพตซ์แล้ว เซอร์ เอคเวิร์ต คุณ ก็เห็นว่าไม่มีประโยชน์ที่จะเพียงแค่เปลี่ยน
 ที่ปรึกษาและไม่ปรารถนาที่จะรับผิดชอบในการแนะนำให้ใครมาเป็นที่ปรึกษาอีก สาเหตุอีก
 ประการหนึ่งที่ทำให้ เซอร์ เอคเวิร์ต คุณต้องการทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเห็นซึ่ง
 แตกต่างกันระหว่าง เสนาบดีสภา กับ นายฮอลด์-แพตซ์ คือ

ในสมัยก่อนงบประมาณเงินชาติเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และไม่เป็นสิ่งที่
 จำเป็นที่จะทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงของประเทศ อาจจะเป็นการดี (ถ้ามีความ
 เห็นอย่างจริงใจว่าราคาได้ถึงจุดต่ำสุดมาแล้ว) ที่จะตั้งงบประมาณราย
 ใคโดยมีข้อสมมุติฐานว่าในระหว่างนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงในทางดีขึ้น แต่ถา
 เกิดปัญหาการแจกจ่ายจะบิดบังหรือซ่อนเร้นจำนวนเงินชาติจริงแล้ว, ก็เป็น
 เรื่องที่แตกต่างไปอย่างสิ้นเชิง¹

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงเห็นว่าเรื่องนี้มีความสำคัญมากและโปรด
 เกล้าฯ ให้สมเด็จพระนครสวรรค์ฯ กรมพระกำแพงเพชรฯ และกรมหมื่นเทววงศ์ฯ
 ทำความเข้าใจกับเซอร์ เอคเวิร์ต คุณให้ชัดว่าการที่รัฐบาลไทยไม่ต้องการ นายฮอลด์-

¹ ก.จ.ช. แห่ง ร. 7 ๒ 2.2 ก/42 Sir E.M. Cook to Komarakul,
 April 4th, 1932.

แพทช์นั้น เพราะมีความเห็นต่างกันมิใช่เพื่อมิบังเงินซากในงบประมาณ¹ และหวังที่จะ
 ได้รับความช่วยเหลือจากเซอร์ เอคเวิร์ต คูค ในการหาผู้ที่เหมาะสมกว่านายฮอลด์-
 แพทช์ รัฐบาลไทยเห็นว่าที่ปรึกษาคนใหม่จะต้องไม่เพียงแต่มีความรู้ทางการคลังและการ
 เงินเท่านั้น แต่จะต้องมีประสบการณ์ในด้านการบริหาร การคลังและจะต้องสามารถปรับตัว
 ให้เข้ากับสภาพต่าง ๆ ของประเทศไทยได้ ส่วนสัญญาจ้างนั้นจะเป็นแบบเดียวกับสัญญา
 จ้างนายฮอลด์-แพทช์²

ในการหาที่ปรึกษาการคลังคนใหม่นั้น เซอร์ เอคเวิร์ต คูคมีความเห็นว่า
 เราสามารถจะพิจารณาคุณสมบัติทางเทคนิคของผู้ใดคนหนึ่งได้อย่างละเอียด
 จากบันทึกของเขา แต่การพิจารณานิสัยอารมณ์ และคุณลักษณะส่วนตัวจะต้อง
 ศึกษาอย่างใกล้ชิดยิ่งกว่า และในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อเช่นนี้ คุณเหมือนว่ามีเหตุ
 ผลพอที่จะเชื่อได้ว่าคุณสมบัติประการหลังแล้วมีความสำคัญเป็นพิเศษ...³

ที่ปรึกษาการคลังคนใหม่ที่เซอร์ เอคเวิร์ต คูคแนะนำให้นำปฏิบัติงานในประเทศไทย
 ไทยคือนายแมกซ์เตอร์ (Baxter)⁴ ซึ่งเป็นชาวอังกฤษเช่นกัน และเมื่อคณะราษฎร
 ได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 แล้ว รัฐบาลของพระยามโนปกรณ
 นิธิธาดา ก็ได้จ้างนายแมกซ์เตอร์เป็นที่ปรึกษาการคลังคนต่อไป

¹ ก.จ.ช. แห่ง ร. 7 บ 2.2 ก/42 พระราชกระแสพระบาทสมเด็จพระ
 ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, 28 เมษายน พ.ศ. 2475.

² ก.จ.ช. แห่ง ร. 7 บ 2.2 ก/42 Devawongs to Sir E.M. Cook,
 April 8th, 1932.

³ ก.จ.ช. ร. 7 บ 2.2/42 Sir E.M. Cook to Devawongs
 Varodaya, May 6th, 1932.

⁴ ฤดูกาลผนวก 1.

การที่รัฐบาลไทยยังคงดำเนินนโยบายใช้ที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษต่อไปหลังจากที่นายฮอลล์-แพตซ์ลาออกนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีเหตุผลที่สำคัญคือ นอกจากรัฐบาลเชื่อว่าการใช้ที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษจะทำให้ฐานะการคลังของไทยได้รับความเชื่อถือจากต่างประเทศแล้ว ยังเป็นเพราะความทวิงกลัวอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจตะวันตกด้วย ทั้งนี้เพราะในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยได้เผชิญกับการคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยม จนถึงกับต้องสูญเสียดินแดนไปเป็นอันมาก ประสบการณ์ที่เข้มข้นทำให้รัฐบาลไทยต้องระมัดระวังการขยายอิทธิพลของอังกฤษและฝรั่งเศส เพื่อความอยู่รอดของชาติ แต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ถ้าพิจารณาเหตุการณ์อย่างถ่องแท้แล้วจะเห็นว่า รัฐบาลไทยไม่จำเป็นต้องหวงเกรงอิทธิพลของมหาอำนาจมากดังเช่นแต่ก่อน ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ทางการเมืองของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากแล้ว ลัทธิจักรวรรดินิยมลดความรุนแรงลง นอกจากนี้หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การสันนิบาตชาติ และในตอนปลายรัชกาลที่ 7 อังกฤษเองก็มีปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศนานาประการที่จะต้องแก้ไขอันเป็นผลจากเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ควบเช่นกัน

กล่าวโดยสรุป แนวความคิดในการแก้ไขเศรษฐกิจโดยเฉพาะในตอนปลายรัชกาล มีความขัดแย้งกันมาโดยตลอด ทำให้การวินิจฉัยปัญหายุ่งยากและการดำเนินงานล่าช้า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหฤทัยเป็นประชาธิปไตย จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็นเพื่อทรงวินิจฉัยในอภิรัฐมนตรีสภา เพื่อเลือกปฏิบัติตามแนวความคิดที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด กระทรวงพระคลังฯ และกระทรวงพาณิชย์ฯ ไทบูลเกล้าฯ ถวายความเห็นหลายครั้งหลายครา และต่างก็โจมตีโต้ตอบซึ่งกันและกัน แต่กระทรวงพาณิชย์ฯ ได้เปรียบมากกว่า เพราะกรมพระกำแพงเพชรฯ เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ฯ ทรงเป็นอภิรัฐมนตรี และทรงได้รับการสนับสนุนจากอภิรัฐมนตรีองค์อื่น ๆ ด้วย ในการวินิจฉัยและตัดสินปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจ ได้มีหลักฐานทางต่างประเทศกล่าววว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว "ทรงวางพระองค์อยู่ในมือของ

อภิรัฐมนตรีอย่างไม่มีชื่อแม่"¹ แต่อันที่จริงแล้วพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
วินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับคณะอภิรัฐมนตรีสภาเสมอ แต่เนื่องจากพระองค์มิได้ทรงใช้
พระราชอำนาจเด็ดขาด จึงทรงมีพระราชดำริให้ดำเนินการต่าง ๆ ตามความเห็นส่วน
ใหญ่ของที่ประชุม

การวินิจฉัยปัญหาในอภิรัฐมนตรีสภาเป็นไปด้วยความยุ่งยากตลอดมา เนื่องจาก
แนวความคิดขัดแย้งกันจนเป็นเหตุให้การดำเนินงานล่าช้า แต่ถึงแม้ว่านายฮอลล์-แพตซ์
ที่ปรึกษาการคลังได้ลาออกตั้งแต่วันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2475 และพระยาโกมารกุลดา
พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ไปแล้วในวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2475 รัฐบาลก็ยังตั้งใจใน
การตัดสินใจที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกจากมาตรฐาน
ทองคำตามประเทศอังกฤษในวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 การตัดสินใจและการดำเนิน
งานล่าช้าดังกล่าวนี้ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยต้องเสียหายเป็นอย่างมาก

ปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ เติมนัดเชื่อมโยงไปถึงสภาวะทางการเมืองของประเทศ
ไทยในขณะนั้นเป็นอย่างมาก ในระยะที่เศรษฐกิจกำลังเป็นปัญหายุ่งยากนั้น ความตื่นตัวทาง
การเมืองตลอดจนการเคลื่อนไหวเพื่อการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยซึ่งเริ่มคุกรุ่น
มาตั้งแต่ปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปรากฏชัดยิ่งขึ้นตั้งแต่ต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่
หัวแล้ว ถึงแม้ว่ารัชกาลที่ 7 จะทรงเชาพระทัยในแนวความคิดแบบประชาธิปไตยเป็นอย่าง
ดี และทรงยอมเห็นว่าในภายหน้าประเทศไทยจะต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบนั้น
แต่ก็มีพระราชประสงค์ที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ประชาชนมี
ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่จะเข้ามามีส่วนในการบริหารประเทศเสียก่อน คว

¹ Waterlow to Sir Austen Chamberlain, January 28th, 1927.

เหตุนี้รัฐบาลจึงได้สร้างสรรสถาบั้นใหม่ที่สอดคล้องกับแนวความคิดประชาธิปไตยขึ้นในระดับ
 บน ได้มีการจัดตั้งสภากรรมการองคมนตรีเพื่อเปิดโอกาสให้ข้าราชการชั้นสูงได้เข้ามามี
 ส่วนรู้เห็นในราชการบ้านเมืองมากขึ้น ส่วนในระดับล่างก็ได้พยายามที่จะจัดตั้งเทศบาลเพื่อ
 ให้ราษฎรคุ้นเคยกับการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น ก่อนที่จะเข้ามามีส่วนรับผิดชอบใน
 การปกครองโดยรวม แต่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในตอนปลายรัชกาลตั้งแต่ พ.ศ. 2473-
 2475 ก็เป็นเหตุให้รัฐบาลต้องให้ความสนใจต่อการแก้ไขปัญหาการคลังอันเป็นปัญหาเร่ง
 กวน¹ ลดความเอาใจใส่ในการสนับสนุนงานส่งเสริมสถาบันทางการเมือง ในตอนปลาย
 รัชกาลก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง
 ไปสู่ระบอบประชาธิปไตยได้เปลี่ยนไปในทางที่ รียบเร่งขึ้น กล่าวคือ หลังจากเสด็จประพาส
 สหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. 2474 ได้มีพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญเพื่อเป็น
 หลักในการปกครองประเทศตามแนวคิดระบบรัฐสภา ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงตระหนักถึง
 ความรุนแรงของกระแสความคิดที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ
 เนื่องจากสถานการณ์โลกกล่าวคือ ประเทศต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบ
 ประชาธิปไตยเป็นส่วนมาก แต่พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะ
 พระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนชาวไทยถูกอภิรัฐมนตรีและพระบรมวงศานุวงศ์ของ
 พระองค์ยับยั้ง คัวยเหตุผลที่ว่าเมืองไทยยังไม่พร้อมสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย
 ความไม่พึงพอใจทางการเมืองในพระบรมวงศานุวงศ์และการปกครองระบอบสมบูรณาญา
 สิทธิราชย์จึงเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ปัญหายุ่ยากทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลต้องแก้ไขด้วยการคุลย
 ภาถึงสองครั้งในเวลาใกล้เคียงกัน ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ไม่เฉพาะในหมู่ผู้ที่ได้รับ
 การศึกษาสูง ซึ่งได้รับอิทธิพลความคิดทางการเมืองจากประเทศตะวันตก หรือผู้อาวุฒชน

¹ ชาญชัย รัตนวิบูลย์, บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภา ในรัชสมัยพระบาทสม
 เ็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (ปริญญาานิพนธ์ แผนกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
 วิโรฒ, 2519), หน้า 142 - 243.

เท่านั้น แต่ได้แพร่หลายไปในหมู่ประชาชนทั่วไปด้วย ถึงกระนั้นรัฐบาลก็ยังไม่สามารถแก้ไข ปัญหาการปรับงบประมาณให้อยู่ในดุลได้ และต้องมีนิติภาณขึ้นใหม่อีกหลายอย่าง ที่เพิ่มความไม่พอใจให้แก่ข้าราชการมากขึ้นคือพระราชบัญญัติภาษีเงินเดือน การคัดถอนรายจ่าย ของรัฐบาลในระยะเศรษฐกิจตกต่ำด้วยการโฆษณาขยายอุตสาหกรรมออก ยังผลให้เกิดปัญหา การวางงานมากยิ่งขึ้น ผู้ที่ถูกปลดออกย่อมต้องได้รับความเดือดร้อน ไม่เพียงพอใจ นอกจาก นี้การปลดข้าราชการก็มีไต่เป็นไปอย่างยุติธรรมเสมอหน้ากัน ผู้ที่ถูกปลดสวมนมากเป็นข้าราชการ ชันผู้น้อย ทำให้ข้าราชการหัวใหม่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนที่ได้รับการศึกษาและอิทธิพล อารยธรรมตะวันตก มีความเห็นว่ารัฐบาลขาดการวางแผนที่จะแก้ไขเศรษฐกิจของชาติใน ระยะยาว วิธีการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำระหว่าง พ.ศ. 2474-2475 ด้วยการลด ข้าราชการออกและเพิ่มภาษีที่กระทบกระเทือนต่อคนที่มีรายได้น้อย เป็นเพียงมาตรการเฉพาะ หน้าเท่านั้น ความไม่พอใจในภาวะเศรษฐกิจได้เป็นสาเหตุอีกข้อหนึ่ง และเป็นตัวเร่งให้ บุกออกการนำมาเป็นขออ้างทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ดังจะเห็นได้จากข้อความ ตอนหนึ่งในคำแถลงการณ์ของคณะราษฎรที่ว่า

"...ปล่อยให้ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการ ก่อสร้างซื้อของใช้ในราชการ หาทำไรในการเปลี่ยนราคาเงิน ปล่อยให้เงิน ทองของประเทศ ยกพวกจางขึ้นให้สิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร ปกครองโดย ขาคหลัทธิวิชา ปลอຍให้บานเมืองเป็นไปตามยะตากรมู ดังจะเห็นได้ในการ ตกต่ำในการ เศรษฐกิจและความผิดเคื่องทำมาหากิน ซึ่งราษฎรก็ใคร่จะอยู่ หัวไปแลว รัฐบาลของกษัตริย์เหนือกฎหมายมิสามารถแก้ไขให้พ้นขึ้นได้ การ ที่แก้ไขไม่ได้ก็เพราะรัฐบาลของกษัตริย์มีไต่ปกครองประเทศเพื่อราษฎร ตามที่รัฐบาลอื่น ๆ ไต่กระทำกัน..."¹

¹รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ (ไทยวัฒนาพานิช: พระนคร, 2520), หน้า 44.

ต่อมาในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า
อยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ณ พระ
ที่นั่งอนันตสมาคม คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองโคชขอพระราชทานพระบรมราช
วโรกาสเข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนขอพระราชทานขมาโทษ โดยมีคำกราบ
บังคมทูลตอนหนึ่งว่า

... การที่พวกข้าพระพุทธเจ้า ได้ประกาศกล่าวขอความในวันเปลี่ยนแปลง
ควยถอยคำรัฐธรรมนูญ กระทั่งกระเทือนถึงไผ่ปลายของสุลึพระบาทและพระบรม
วงศานุวงศ์ ก็ความมุ่งผลสำเร็จทันทีทันใดเป็นการใหญ่...¹

เมื่อพิจารณาถึงเหตุการณ์ในตอนปลายรัชกาลแล้วจะเห็นได้ว่า การที่พระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง รั้งรับแผนการนี้ที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญไว้ชั่วระยะ
หนึ่ง เพราะทรงมีพระราชอัธยาศัยรับฟังความคิดเห็นของอภิรัฐมนตรีสภา ประกอบกับพระ
องค์เองก็ไม่ทรงแนพระทัยนักว่าจะมอบรัฐสภาจะใช้ไฉนลเพียงใดในสภาพที่ประชาชนยัง
ไม่พร้อมนั้น เปิดโอกาสให้บุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกตนเองว่า "คณะราษฎร" ได้ถือเอาปัญหา
เศรษฐกิจมาเป็นข้ออ้างที่สำคัญอีกข้อหนึ่ง สนับสนุนเหตุผลทางการเมือง ทำการเปลี่ยนแปลง
การปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยเพื่อประชาชนทั่วไปจะได้เข้ามามีส่วนรู้เห็นใน
การบริหารบ้านเมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ รong ศยามานนท์, อ้างแล้ว, หน้า 58.

4. แนวความคิดทางเศรษฐกิจของคณะรัฐบาลหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดย
สังเขป (พ.ศ. 2475 - 2477)

คณะรัฐบาลซึ่งมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี ยังคงดำเนินนโยบายการคลังแบบอนุรักษ์นิยม ทั้งนี้เพื่อรักษาเสถียรภาพทางด้านารคลังไว้ และการใช้พระราชบัญญัติงบประมาณที่รัฐบาลชุดเดิมได้ทำไว้ ซึ่งมีงบประมาณรายได้ 74.8 ล้านบาท งบประมาณรายจ่าย 74.4 ล้านบาท¹ แต่เนื่องจากรัฐบาลเกรงว่าจะไม่สามารถหารายได้ 74.8 ล้านบาทตามเป้าหมายที่วางไว้ จึงได้ตั้งเป้าหมายการใช้จ่าย ในวงเงินเพียง 71 ล้านบาท² รัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดาคำเนินนโยบายการคลังอย่างประหยัดและมีมาตรการวังตลอดจนพิจารณาจ่ายอย่างถี่ถ้วน ปรากฏว่า ใน พ.ศ. 2475 รัฐบาลสามารถหารายได้ได้มากกว่ารายจ่ายถึง 9.4 ล้านบาท (รายได้จริง 79.6 ล้านบาท รายจ่ายจริง 70.2 ล้านบาท)³ ฐานะทางการคลังของประเทศจึงกระเตื้องขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลยังพยายามรักษาทุนสำรองเงินตราและเงินทุนแผนกลดหนี้เงินกู้ให้อยู่ในสถานะคงเดิม คัดสินใจชำระหนี้-เงินกู้อย่างอัตราดอกเบี้ย 7% เพื่อช่วยให้งบประมาณ ปี พ.ศ. 2476 เขาสู่ดุลยภาพได้สะดวก เพราะการ

¹ รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ : ไชยวัฒนา ตำนาน 2520), หน้า 27

² ค่าแถลงนโยบายของรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา (หน้าที่ 2) 10 ธันวาคม 2475 - 1 เมษายน 2476 ใน อังกฤษ ศยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย พ.ศ. 2475 - 2519 (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519), หน้า 8

³ รอง ศยามานนท์, อ้างแล้ว, หน้า 27

ชำระหนี้รายนี้จะทำให้ทุนค่าดอกเบี้ยไปประมาณ 1,500,000 บาทเศษต่อปี ¹

อย่างไรก็ตามนโยบายอนุรักษ์นิยมในสมัยรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดาที่มีลักษณะแตกต่างจากรัฐบาลเดิมสองประการคือ ประการแรก ไม่ได้ยึดหลักคุณภาพอย่างเคร่งครัด กระทบเท่าที่จะทำได้รวมทั้งมีนโยบายกู้เงินต่างประเทศเพิ่มขึ้นด้วย เพราะรัฐบาลมีโครงการพัฒนาเศรษฐกิจระยะยาว จำต้องเพิ่มรายจ่ายประจำใน พ.ศ. 2476 และหวังว่าจะสามารถทำได้โดยการกู้เงินจากต่างประเทศ การทำงานประมาณของรัฐบาลจึงแยกงบประมาณรายจ่ายการลงทุนออกจากงบประมาณรายจ่ายปกติ ทั้งนี้เนื่องจากงบประมาณรายจ่ายการลงทุนมิได้เป็นส่วนเดียวกับรายได้อันแต่เปลี่ยนแปลงไปตามการกู้เงินลงทุนของรัฐบาล ลักษณะสำคัญในการทำงานประมาณของรัฐบาลประการที่ 2 คือ การให้ความสำคัญแก่การทหารมากขึ้น และแม้ว่ารัฐบาลจะสามารถตัดรายจ่ายทางทหารแทนการกู้ยืม แต่รัฐบาลก็ไม่ยอมตัดรายจ่ายทางทหาร นายคอร์ดเมอร์ (Dormer) กงสุลอังกฤษประจำประเทศไทยได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการที่รัฐบาลให้ความสำคัญการทหารว่า "...นโยบายทางทหารของไทยคู่ควรกับเป็นนโยบายของประเทศมหาอำนาจเล็กๆที่กำลังมีการรบ..." ²

ในด้านการเงินนั้น รัฐบาลถือว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเงินของประเทศเป็นงานที่สำคัญของรัฐบาล และเพื่อให้ความหวานเกรงของประชาชนที่มีต่อฐานะเงินบาทลดลง รัฐบาลจึงได้ประกาศเจตนาที่จะไม่เปลี่ยนแปลงค่าเงินบาทหรือใช้นโยบายใดๆที่จะทำให้เกิดเงินเฟ้อ ³ นอกจากนั้นยังได้ดำเนินนโยบายเปลี่ยนทองคำที่ถือเป็น

¹ ค่าเฉลี่ยนโยบายของรัฐบาลมโนปกรณ์นิติธาดา (หน้า 2) อ้างแล้ว, หน้า 8

² Dormer to Sir John Simon, Nov 17 th, 1932

F.O. 371/16260 F.8692/200/40.

³ Srivisar to Sir Malcolm Delevinge, July 13 th, 1932

F.O. 371/16261 F.5846/4260/40.

ทุนสำรองเงินตราเป็นสเตอร์ลิง¹ ตามคำแนะนำของเซอร์ เอคเวิร์ท คูก เซอร์ เอคเวิร์ท คูก เห็นว่ารัฐบาลควรเก็บทุนสำรองเป็นสเตอร์ลิงแม้อัตราดอกเบี้ยในลอนดอนจะลดต่ำลง รัฐบาลควรขายทองทั้งหมด และลงทุนทุนสำรองเป็นเงินของกระทรวงพระคลังฯ ครึ่งหนึ่ง และเป็นพันธบัตรของกระทรวงพระคลังฯ ใดตอนใดในระยะสั้นอีกครั้งหนึ่ง² สาเหตุที่รัฐบาลควรขายทองเนื่องจากรัฐบาลถือทองคำมากกว่าเงินสเตอร์ลิงทั้งที่ทองคำไม่ให้อัตราประโยชน์เพิ่มขึ้นเลย การเปลี่ยนทองเป็นเงินสเตอร์ลิงจะทำให้รัฐบาลได้กำไรมากขึ้นนอกจากนั้นการที่เงินของไทยมีความสัมพันธ์กับเงินของอังกฤษอยู่แล้วก็จะไม่เกิดความเสียหายไม่ว่าอังกฤษจะกำหนดค่าเงินปอนด์เท่าไร ผลเสียมีประการเดียวคือจะได้รับดอกเบี้ยเงินฝากจากธนาคารลดลงเท่านั้น³ รัฐบาลจึงได้จัดการ เปลี่ยนและเก็บทุนสำรองเงินตราทั้งหมดเป็นสเตอร์ลิงโดยขายทองจำนวน 1,276,750 ออนซ์เป็นสเตอร์ลิงจำนวน 7,883,933 ปอนด์สเตอร์ลิง⁴ การกระทำนี้เป็นการแสดงความเชื่อมั่นว่าเงินสเตอร์ลิงจะไม่ลดค่าลงจนถึงจุดที่จะทำให้ความ

¹เมื่อประเทศไทยออกจากมาตราทองคำ ทุนสำรองเงินตราซึ่งคงเป็นทองคำเกือบทั้งหมดและเป็นเงินตราในมาตราทองคำเล็กน้อย รัฐบาลถือทุนสำรองเงินตราเป็นทองคำในธนาคาร Bank of England 168,317 ออนซ์ ธนาคาร Bank of France 399,747 ออนซ์ ธนาคาร Federal Reserve Bank 708,699 ออนซ์ และถือเป็นเงินทุนใช้หนี้เงินกู้ในธนาคาร Bank of England 261,582.390 ออนซ์

M.F.A. Phya Srivisar to the Siamese Minister, London, July 23 rd, 1932

²M.F.A. The Siamese Minister, London to the Minister of Foreign Affairs, July 27 th, 1932.

³กระทรวงต่างประเทศ, อัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอนถึงพระยาตรีวิสารวาจา, 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.

⁴M.F. R.F.A. B.E. 2476 (1933 - 1934)

สัมพันธ์ระหว่างเงินบาทและเงินสเตอร์ลิงเสื่อมลง นอกจากนี้การค้าที่ประเทศไทยทำกับกลุ่มประเทศที่ใช้เงินสเตอร์ลิง และหนี้สินต่างประเทศของไทยซึ่งต้องชำระเป็นสเตอร์ลิง ทำให้เงินบาทมีความสัมพันธ์กับเงินสเตอร์ลิงอย่างใกล้ชิด รัฐบาลจึงเห็นว่านโยบายการเงินที่เหมาะสมคือการอยู่ในมาตราเงินสเตอร์ลิง

มีข้อที่น่าสังเกตคือหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 รัฐบาลที่เข้าบริหารประเทศต่อมาให้ความสนใจฐานะการเงินในระยะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองคือในปลาย พ.ศ. 2474 และเห็นว่าฐานะการเงินยังคงมั่นคงดี มีทองคำหรือสเตอร์ลิงสำรองคิดเป็น 74.9% และใน พ.ศ. 2475 ทุนสำรองเพิ่มเป็น 83.3% ต่อมาเมื่อรัฐบาลเปลี่ยนทองคำที่ถือเป็นทุนสำรองเป็นสเตอร์ลิง ฐานะการเงินก็ยิ่งมั่นคงขึ้น และมีทุนสำรองใน พ.ศ. 2476 ถึง 97.9% ¹ ทุนสำรองเหล่านี้เป็นสเตอร์ลิงทั้งหมดและเงินเหรียญบาทมีจำนวนน้อยมาก

นอกจากนี้รัฐบาลยังคงมีนโยบายใช้ที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษต่อไป เช่น รัฐบาลชุดก่อน ๆ เพราะหวังว่าจะทำให้รัฐบาลได้รับความเชื่อถือจากต่างประเทศ ² และได้ติดต่อขอให้เซอร์ เอคเวิร์ด คุก สืบหาที่ปรึกษาการคลังโดยเร็ว รัฐบาลได้จ้างนายแบกซ์เตอร์ (Baxter) เป็นที่ปรึกษาการคลังตามคำแนะนำของเซอร์ เอคเวิร์ด คุกในเดือนกันยายน พ.ศ. 2475 ³ เมื่อเข้ามารับตำแหน่ง นายแบกซ์เตอร์รู้สึก

¹Ibid.

²Dormer to Sir John Simon, July 28 th, 1932.

F.O. 371/16261 F. 6563/4260/40.

³ดูภาคผนวก ฐ

พอใจสถานการณ์การคลังของไทยอย่างมาก และคาดว่าจะประมาณ พ.ศ. 2475 จะไต่คุดและมีเงินเหลือเล็กน้อย นอกจากนั้นยังเห็นควยกันการไ้หนี้เงินกูรายอัครกคอกเบีย 7% เพราะจะชวยสร้งความรุ้สึกที่ค้ไ้แก่รัฐบาลในตางประเทศควย ¹ ส่วนการที่รัฐบาลมีนโยบายการเงินในการรักษาคาเงินบาทในอัคราเคิมตอไปนั้น นายแบกชเตอร์เห็นสมควรอย่างยิง และยืนยันว่าเงินบาทอยู้ในฐานะที่ไมม่ืออันตรายอย่างแนนอน ²

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบบประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ. 2475 นั้น คณะราษฎรได้กำหนดให้การปรับปรุงเศรษฐกิจเป็นหนึ่งในหลัก 6 ประการที่จะบริหารบ้านเมืองต่อไป ข้อความในหลักเศรษฐกิจมีว่า "...จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทำทุกคนจะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย..." เพื่อให้เป็นไปตามหลักการนี้ คณะราษฎรได้มอบหมายให้หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เป็นผู้ร่างเค้าโครงเศรษฐกิจของประเทศเสนอต่อรัฐบาล "เค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม" เน้นหนักที่จะให้ราษฎรใช้แรงงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่บ้านเมือง รัฐบาลกำหนดให้บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 18 ขึ้นไปจนถึง 55 ปี เป็นข้าราชการตามประเภทของงาน โดยจ้างงานให้ทำตามกำลังความสามารถและคุณวุฒิ ใ้รับเงินเคื่อนจากรัฐบาลหรือสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติที่กำหนดไว้ ในการพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งปฏิวัติการ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Dormer to Sir John Simon, Nov 2 nd, 1932

F.O. 371/16260 F. 8473/200/40.

²Baily to Sir John Simon, Oct 3 rd, 1933

F.O. 371/17176 F. 7021/42/40.

การกสิกรรมมากกว่าอุตสาหกรรม พยายามดึงปัจจัยในการผลิต 3 ประการคือ ที่ดิน ทุน และแรงงาน มาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะที่ดินให้คืนมาเป็นของรัฐ เพื่อจะได้ประกอบกิจการกสิกรรมได้เต็มที่และรวดเร็ว นำเครื่องจักรกลมาใช้แทนแรงงานให้มาก เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้นในการจัดหาเงินทุนเพื่อใช้ในการประกอบเศรษฐกิจนั้น รัฐบาลควรจะได้แก้ปัญหาทางออมมากขึ้น กู้เงินทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ และใช้ระบบสหกรณ์ที่รัฐเข้าดำเนินงานจัดตั้ง บริหารและควบคุมโดยคนของรัฐทั้งสิ้น ผลประโยชน์ที่ได้จะตกเป็นของรัฐ ต่างกับแบบสหกรณ์ระบบประชาธิปไตยที่ประชาชนเป็นผู้ร่วมมือกันจัดตั้งขึ้น และผลประโยชน์ตกเป็นของสมาชิกเอง นอกจากนี้ยังได้เสนอให้มีสภาจัดวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น เพื่อกำหนดว่าจะจัดทำโครงการใดก่อน โดยพิจารณาจากกำลังคน เงินและวัสดุที่มีอยู่ มีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม โดยรัฐเป็นเจ้าของ รวมทั้งเสนอให้มีการจัดตั้งธนาคารชาติขึ้นด้วย

การเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ก่อให้เกิดความแตกแยกทางความคิดในคณะรัฐมนตรี เป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งต้องการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม มีหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นหัวหน้า อีกฝ่ายหนึ่งต้องการดำเนินนโยบายแบบเสรีนิยม เห็นว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้มีลักษณะไปในแบบคอมมิวนิสต์ ถ้านำมาใช้จะเกิดความยุ่งยาก เพราะขัดกับความรู้สึกนึกคิดของประชาชนส่วนใหญ่ ฝ่ายนี้มีพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้า รวมทั้งพระยาพรหมสุรเดช ฯลฯ พระยามโนปกรณนิติธาดา ยืนยันว่ารัฐบาลสามารถทำได้แต่การขยายการดำเนินงานด้านสหกรณ์เครดิตที่มีอยู่ในขณะนั้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป ขยายสหกรณ์เครดิตโดยใช้วิธีผ่อนหนักและให้ทุนแก่ชาวนา ขยายร้านสหกรณ์เพื่อให้ชาวนาซื้ออาหารและสินค้าในราคาถูก ทั้งยังช่วยเพื่อรับซื้อข้าวจากชาวนาและขนส่งออกจำหน่าย ทั้งโรงสีรับซื้อข้าว ส่งจำหน่ายยังต่างประเทศ และจัดหาที่ดินให้แก่ผู้ที่ไม่มีที่นา แต่ไม่สามารถทำตามเค้าโครงการเศรษฐกิจทั้งหมดของหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็ทรงมีความเห็นว่าเป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจที่ถดถอย

แบบมาจากประเทศรัสเซีย

เมื่อเค้าโครงเศรษฐกิจแพกาารลงคะแนนเสียงในคณะรัฐมนตรี ฝ่ายพระยามโนปกรณ์นิติธาดาจึงถูกโจมตีว่าขัดขวางนโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติ เกิดการแตกแยกกันอย่างเปิดเผย สมาชิกสภาที่สนับสนุนหลวงประดิษฐมนูธรรมก่อความวุ่นวายขึ้น ถึงกับมีการทกป็นเข้าประชุมสภา ในที่สุดรัฐบาลจึงออกพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราชั่วคราว ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 การปิดสภาและการตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ โดยไม่แต่งตั้งรัฐมนตรีชุดเก่า 5 นาย รวมทั้งหลวงประดิษฐมนูธรรมด้วย ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับฝ่ายพระยามโนปกรณ์นิติธาดามากยิ่งขึ้น ต่อมาในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2476 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ขึ้น เพื่อทำการป้องกันและปราบปรามพวกคอมมิวนิสต์ หลวงประดิษฐมนูธรรมเดินทางออกนอกประเทศไปพำนักที่ประเทศฝรั่งเศส หลังจากนั้นในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 คณะราษฎร อันมีพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้า ก็ได้บังคับให้คณะรัฐบาลของพระยามโนปกรณ์นิติธาดาออกจากตำแหน่ง พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาได้เป็นนายกรัฐมนตรีสืบมา และให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมารวมรัฐบาล อย่างไรก็ตาม คณะรัฐบาลมิได้นำเค้าโครงเศรษฐกิจฉบับดังกล่าวที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงมาใช้แต่อย่างใด¹

รัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนายังคงดำเนินนโยบายอนุรักษ์นิยมดั้งเดิม โดยยึดหลักสองประการคือ รักษาอัตราการแลกเปลี่ยนเงินตรา² และ

¹รอง ศยามานนท์, อ้างแล้ว, หน้า 67

²นโยบายรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา (28 มิถุนายน 2476-10 ธันวาคม 2476) ในรุ่งฤทธิ ศยามานนท์) อ้างแล้ว, หน้า 15

จักรายไครายจ่ายให้อยู่ในคุณภาพ¹

ตามฐานะเศรษฐกิจในเวลานี้ ยังจะหวังไม่ได้ว่ารายได้จะเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้นจะต้องระมัดระวังรายจ่ายงบประมาณจึงจะเข้าสู่คุณภาพและอยู่ในความมั่นคงได้ ข้อสำคัญอีกข้อหนึ่งก็คือ ความมั่นคงแห่งเงินตรา ซึ่งรัฐบาลนี้เชื่อว่าการที่จะรักษาอัตราแลกเปลี่ยนเงินให้คงที่ยิ่งได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติเงินตรานั้น เป็นทางที่ควรสำหรับกรุงสยาม²

กล่าวโดยสรุป ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ว่าจะเป็รัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดาหรือรัฐบาลพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ต่างก็มีนโยบายการคลังแบบอนุรักษนิยม แต่ไม่มีคือคือเคร่งครัดเท่ารัฐบาลในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช และพยายามปรับนโยบายให้เข้ากับสภาวะทางการเมืองด้วย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹นโยบายรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา (16 ธันวาคม 2476-13 กันยายน 2477) อ้างแล้ว, หน้า 18

²เท็จอ้าง

บทสรุป

การเปิดประตูการค้ากับประเทศตะวันตกภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 ยังผลให้เศรษฐกิจของไทยเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจของโลกอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และทำให้ลักษณะพื้นฐานเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนโดยตรงเป็นระบบเศรษฐกิจแบบใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน การเปลี่ยนแปลงทั้งสองประการนี้มีผลทำให้เศรษฐกิจขยายตัวแตกต่างไปจากเดิม และมีปัญหาทางเศรษฐกิจซับซ้อนมากขึ้น ปัญหาดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัญหาเศรษฐกิจที่สำคัญซึ่งพระองค์ต้องทรงแก้ไขอย่างรีบด่วนได้แก่ ปัญหาการคลัง ปัญหาการเงิน ปัญหาการค้าและการผลิต ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด

ปัญหาการคลังเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากการใช้จ่ายเกินรายได้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อันมีผลทำให้ฐานะการคลังในปลายรัชสมัยของพระองค์อยู่ในสภาพที่นำวิกฤต ดังนั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ใน ปลาย พ.ศ. 2468 พระองค์จึงต้องทรงรีบแก้ไขปัญหาการคลังเป็นอันดับแรก โดยการปรับงบประมาณให้เข้าคู่ด้วยการลดรายจ่าย สละเงินคงคลังให้เพิ่มพูนขึ้น ส่วนนโยบายการคลังยังคงเป็นแบบอนุรักษนิยมดังเช่นรัชกาลก่อนๆ

ในด้านปัญหาการเงิน ประเทศไทยประสบปัญหาการเงินเกี่ยวกับการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเรื่อยมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลสามารถแก้ไขปัญหาการเงินให้คล่องไปด้วยดีโดยการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทให้คงที่

และจัดสภาพมาตรการการเงินให้ควาเงินบาทผูกกับทองคำให้เป็นระเบียบโดยการออกพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2471 มาตรการทั้งสองนี้ทำให้ค่างานนอกของเงินบาทคงที่ ซึ่งช่วยส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศให้เจริญรุ่งเรือง การเงินของประเทศเริ่มประสบปัญหายุ่งยากเมื่อเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ใน พ.ศ. 2472 อังกฤษได้ออกจากมาตราทองคำ ปล่อยให้ค่าเงินปอนด์ลอยตัว และประเทศอื่นๆ ก็ได้ออกจากมาตราทองคำตามประเทศอังกฤษ แต่ประเทศไทยยังคงใช้นโยบายเดิม ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในช่วงนั้น การแก้ไขปัญหาการเงินควรกระทำโดยทันที แต่รัฐบาลยังคงลังเลในการตัดสินใจ ทั้งนี้เนื่องจากแนวความคิดของผู้ที่มีส่วนในการรับผิดชอบขัดแย้งกัน การแก้ไขปัญหาล่าช้าทำให้เกิดความเสียหาย แก่เศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก

ในด้านการค้าและการผลิต ในระยะก่อนเศรษฐกิจตกต่ำ การค้ากับต่างประเทศของไทยไม่มีปัญหามากนัก และมีการค้าเกินดุลตลอดมา ในระยะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ปัญหาสำคัญในด้านการค้ากับต่างประเทศคือ ดุลการค้าเกินดุลลดลง รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายการเงินโดยการออกจากมาตราทองคำเพื่อช่วยให้ภาวะการค้าดีขึ้น การค้าจึงฟื้นตัวขึ้นในด้านการค้าภายในนั้น แม้ว่ารัฐบาลปรารถนาที่จะแก้ไขปัญหาขึ้นพื้นฐานทางการค้าและการผลิต แต่เนื่องจากรัฐบาลมีอุปสรรคหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคลัง รัฐบาลจึงไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจได้ ในด้านการผลิต สถานการณ์การผลิตในขณะนั้นอยู่ในภาวะที่ค่อนข้างดี ยกเว้นในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก เพราะสินค้าหลักของไทยคือข้าวไม่สามารถแข่งขันกับข้าวจากประเทศอื่นๆ ในตลาดโลก ปัญหาการผลิตอื่นๆ เป็นปัญหาที่มีมาทุกสมัยคือ ปัญหาเรื่องเงินทุน ที่ดิน และเทคนิคการผลิตสมัยใหม่

กล่าวโดยสรุป ถ้าหากไม่มีปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกแล้ว รัฐบาลก็คงจะสามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้ เพราะในช่วงระยะก่อนเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก การแก้ไขปัญหาที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และภาวะเศรษฐกิจก็กลับคืนสู่สภาพปกติ แต่ผลกระทบจากเศรษฐกิจตกต่ำ และความบกพร่องของลักษณะนโยบายการแก้ไขปัญหา โดย

เฉพาะอย่างยิ่งการคงอยู่ในมาตราทองคำและการปรับงบประมาณให้รัดกุม นโยบายดังกล่าวไม่เหมาะสมกับสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและเกิดภาวะเงินฝืด สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้วรุนแรงยิ่งขึ้น และรัฐบาลประสบความยุ่งยากในการแก้ไขมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระองค์อย่างจริงจัง พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระราชดำริโน้มเอียงไปในทางประชาธิปไตย จึงมิได้ทรงใช้พระราชอำนาจอย่างเด็ดขาด และทรงขอความเห็นและคำแนะนำจากฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่นอภิรัฐมนตรีสภา เสนาบดีสภา กระทรวงพระคลังฯ และกระทรวงพาณิชย์ฯ ปรากฏว่าบุคคลเหล่านี้มีความคิดเห็นแตกแยกกันเป็นสองกลุ่ม ยิ่งกว่านั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงมีพระราชอัชฌาศัยเกรงพระทัยคนอื่นๆ จึงทำให้พระองค์ลังเลพระทัยในการที่จะแก้ปัญหาตามแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง ทำให้เป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจของประเทศ เพราะในภาวะคับขันและต้องการการตัดสินใจอย่างฉับพลัน จำเป็นจะต้องใช้อำนาจตัดสินใจอย่างเด็ดขาด การพิจารณาความเห็นทั้งสองฝ่ายซึ่งโต้แย้งกันอย่างไม่สิ้นสุดทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติราชการ

ความขัดแย้งในค่านิยมความคิดในตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีผลกระทบกระเทือนต่อการเมืองและการปกครองอย่างมาก ดังจะเห็นได้ว่าในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นายพลเอก พระองค์เจ้าวรเดช เสนาบดีกระทรวงกลาโหมทรงลาออกใน พ.ศ. 2474 นายฮอลด์-แพตช์ที่ปรึกษาการคลังลาออกใน พ.ศ. 2475 และพระยาโกมารกุลเสนาบดีกระทรวงคลังก็พ้นตำแหน่งไปในระยะเวลาใกล้เคียงกัน

ปัญหาเศรษฐกิจมิได้เป็นสาเหตุโดยตรงของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แต่ปัญหาเศรษฐกิจและการดำเนินมาตรการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเป็นตัวเร่งให้กลุ่มข้าราชการหัวใหม่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนที่ได้รับการศึกษาและแนวความคิดแบบตะวันตก มีความเห็นว่า วิธีการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ

ตกต่ำในระหว่าง พ.ศ. 2474 - 2475 ภัยการคุดยภาพ และเพิ่มภาษีที่มีผลกระทบ
 กระเทือนต่อคนที่มีรายได้น้อยเป็นเพียงมาตรการเฉพาะหน้าเท่านั้น และยังเห็นว่า
 รัฐบาลในระยะบอบสมบูรณาญาสิทธิราชไม่ตอบสนองความต้องการทางการเมืองที่จะเปิด
 โอกาสให้ประชาชนได้มีสิทธิมีเสียงในการปกครอง และยังไม่สามารถแก้ไขปัญหา
 เศรษฐกิจให้ลุล่วงได้ ความไม่พอใจในภาวะเศรษฐกิจจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่นำไปสู่
 การเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 อย่างไรก็ตามแม้ว่า
 การแก้ปัญหาจะล่าช้า แต่อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจให้ลุล่วงไปได้ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลคณะราษฎรยังคงใช้
 นโยบายเศรษฐกิจของพระองค์ต่อมา ความสำเร็จในการแก้ปัญหานอกจากเป็นเพราะ
 ความตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหอย่างจริงจังแล้ว ยังเป็นเพราะสภาพเศรษฐกิจของโลก
 รวมทั้งของไทยดีขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา แต่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในรัช
 สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นการแก้ไขเฉพาะเรื่องเท่านั้น
 มิได้เป็นการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจทั้งหมด ซึ่งปัญหาเหล่านั้นยังคงเป็นปัญหาต่อมาจนถึง
 ปัจจุบัน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย